

II ISTORIA CRUCII

Crucea este un simbol care implică în același timp categorii diverse. Ea se află în centrul templului creștin, ceea ce stă mărturie pentru o prezență teologică, crucea fiind inima vizibilă a creștinismului în felul în care corpul arhitectonic al bisericii devine învelișul, haina de piatră a simbolului, locul în care fideliile se concentrează spre a-l slăvi, pentru a slăvi prin simbolul său pe Ziditorul însuși și pentru a înțelege. Liturghia nu este decât un ritual în jurul crucii, centrul templului și al învățaturii care rememorează viața și moartea Mântuitorului, cât și întreaga doctrină a mântuirii în raport cu el. Există însă și o prezență estetică a crucii ca motiv artistic pentru pictori, sculptori, miniaturisti și orfevri de-a lungul secolelor de creștinism, cât și o literatură și o muzică a simbolului creștin, cântată în cursul veacurilor. Istoria crucii se transformă pentru noi în istorie a culturii, căci ea constituie încă de la începuturile epocii creștine motivul central al tuturor aspectelor timpului inițial care se termină cu Golgota, o colină până atunci necunoscută, devenită suportul universal al noii religii și al celui om nou de care vorbește Sfântul Pavel în *Epistola către efeseni*. Dacă, așa cum spune Sfântul Irineu, „Hristos a fost pus pe cruce pentru a rezuma astfel în Sine universul”, acest suport al divinității pare a se preschimba în semn major, capabil să inspire nu numai interpretări, ci și creații cu care artiștii au umplut catedralele și capelele, dar și istoria însăși a artelor. Înainte de a

trasa evoluția formelor și stilurilor din jurul crucii, mi se pare indispensabil să reamintesc cititorilor mei „la dottrina che s’asconde” sub aspectul vizibil al crucii.

Henry Normand¹⁸ a exprimat foarte bine simbolismul crucii spunând că ea este o ușă care marchează astfel ideea de trecere – ieșirea dintr-un loc spre a accede la un altul – și atrage neapărat după sine o altă posibilitate simbolică, aceea a cheii. „Nimic nu este mai comun în lumea fizică decât să deschizi o ușă spre a trece dintr-o încăpere în alta. Lucrurile stau cu totul altfel în domeniul religios, a fi deținătorul cheii care deschide trecerea de la pământ la cer semnifică faptul că instrumentalitatea temporală (cheia) permite trecerea pragului spre intemporal.”¹⁹ Acest lucru capătă o însemnătate necunoscută până la momentul apariției lui Hristos, căci, procedând la această deschidere, utilizând convenabil cheia și ușa, trecând dintr-o parte a realității în cealaltă, omul poate cunoaște încă din timpul vieții sale adevărul fundamental, singurul Adevăr care înglobează cunoașterea pământului și a cerului și pe care crucea îl simbolizează în mod exhaustiv. Nu mai există adevăruri, în sensul filozofic al cuvântului, ci unul singur, încarnat în trupul lui Hristos pe cruce.

„Intrați pe poarta cea strâmtă; că largă este poarta – și lat este drumul ce duce la pieire și mulți sunt cei ce intră prin el; și strâmtă este poarta – și îngust este drumul ce duce la viață și puțini sunt cei care îl află.” (*Matei*, 7, 13-14).

Cuvinte clare și încărcate de semnificație, revelatoare de Adevăr. „Ceea ce înseamnă, scrie Henry Normand, că un simbol tradițional cheamă la depășirea suportului care îl reprezintă. Reunind un

¹⁸ *Les fondements du christianisme*, p. 22-23.

¹⁹ *Op. cit.*, p. 195.

mănunchi de circumstanțe tangibile, *simbolul tinde mereu spre nelimitat*. În acest sens, crucea pe care a murit Mântuitorul nu este un instrument de tortură, ci o imagine revelatoare a naturii fundamentale a lui Hristos: este omul divin manifestat în momentul în care el se va reîntoarce în împărăția Tatălui înainte de înviere.”²⁰ Ceea ce pune în relief dublul sens al crucii în calitate de lucru material, suport al unei torturi vechi, care face posibilă nu doar moartea, ci și contrariul ei. Forma interioară a „Înmormântării contelui de Orgaz”, tabloul lui El Greco, este aceea a crucii, moartea personajului, înălțarea sufletului spre cer, ce este jos și ce este sus, în acest tablou fundamental pentru înțelegerea filozofiei creștine asupra morții și vieții veșnice, influențată de învățătura platoniciană, toate aceste evenimente constituind o moarte fizică și călătoria sufletului spre lumea de dincolo și dublul său sens metafizic, alcătuind împreună fundamentul teologiei creștine. Este tulburător să remarcăm această formă, abia trasată de pictor în interiorul și în centrul tabloului său, care este imaginea cosmosului privită prin intermediul unui moment spaniol.

„Crucea, în consecință, este și ea un simbol de tranziție, de moarte față de această lume înainte de intrarea în cealaltă lume. Ea joacă rolul de «cheie» pentru Iisus închizând poarta spre manifestarea sa tranzitorie. Atunci «catapeteasma templului s-a sfâșiat în două, de sus până jos» (*Matei 27, 51*), catapeteasmă care maschează realitatea lăcașului divin.”²¹

Dacă Hristos se află în centrul crucii, aceasta se află în centrul lumii, care nu este un centru geografic, întemeiat la rândul său pe un simbolism geometric care funcționează în arhitectura sacră a templului creștin. Gândiți-vă la relația care se poate stabili între cruce și Hristos și între Acesta și

²⁰ *Op. cit.*, p. 87.

²¹ *Op. cit.*, p. 112.

liturghie, precum și între liturghie și structura intimă a templului în care se desfășoară aceasta, ca într-un ritual permanent care nu face decât să amintească jertfa inițială, actul întemeietor al mântuirii. Într-adevăr, crucea posedă o axă orizontală care indică spațiul terestru, dar și timpul aici pe pământ; ea are o valoare să zicem cantitativă; în timp ce axa verticală, care depășește aceste coordonate terestre, indică itinerariul sufletului în acel sens pe care Dante îl numea anagogic, în sus, ascensiunea calitativă care reprezintă călătoria spre Împărăția cerească.

„Cele patru dimensiuni ale Crucii, scrie Jean Hani²², se pot reduce în cele din urmă la cele două axe ale sale, orizontală și verticală, care îi definesc încă și mai limpede semnificația. Axa orizontală indică sensul «amplorii», al extensiei misterului la nivelul însuși al *lunii* noastre, al stării noastre umane, extinderea ei la toate epocile și la toate regiunile pământului. Axa verticală indică sensul «exaltării», al suișului spre stările superioare ale ființei...”

Pentru Raymond Abellio, „... emisfera de jos va fi de atunci înainte aceea a *științei* (cantitativă sau multiplă), iar cea de sus, a *cunoașterii* (calitativă sau unificatoare), pe când centrul va marca locul *conștiinței* (naturală atunci când se deschide în jos, transcendentală atunci când privește în sus). Prin aceasta se manifestă de altfel și dublul simbolism al crucii: cel al crucii orizontale pe de-o parte, al înălțării crucii de cealaltă parte.”

Putem ajunge astfel să vorbim de *amplora* cantitativă reprezentată de brațul orizontal, și de *intensitatea* calitativă a brațului vertical, ceea ce Sfântul Augustin numea „*extensio*” care dispersează ființa umană pe dimensiunea istorică a destinului său pământesc, și „*intentio*” care o situează într-o centralitate eternă, deci în afara timpului.

²² Jean Hani, *op. cit.*, p. 194.